

УДК 314.1:612.6+159.98:171+173:176:316.36

Аксьонова Світлана Юріївна, кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 02000, бульвар Тараса Шевченка, 62, м. Київ, Україна; svitlana_aksyonova@yahoo.com; +38(068)802-98-60

ORCID ID 0000-0003-0516-9078

РЕПРОДУКТИВНІ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТІВ м. КИЄВА

Анотація

Аксьонова Світлана Юріївна, кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, м. Київ, Україна. **Репродуктивні орієнтації студентів м. Києва.**

Ключові слова: студенти, молодь, демографія, репродуктивні орієнтації, чайлдфрі.

Постановка проблеми. Тривала відсутність народжень у населенні певної місцевості ставить під загрозу його існування. Для своєчасного виявлення тенденцій, негативних для демографічного розвитку суспільства, в нагоді стають обстеження різних груп населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У формуванні генеративності сучасних молодих людей утворилися деформації, зокрема посилення чайлдфрі-тенденцій, що збільшують ризики для відтворення населення.

Формулювання мети статті. Мета – дослідити репродуктивні (дітородні) орієнтації студентів м. Києва, встановити домінуючі серед них погляди на шлюб і його форми, виявити мотиви «за» та «проти» народження дітей.

Виклад основного матеріалу. Рандомізована вибірка дослідження склала 316 осіб студентської молоді обох статей. Результати показали, що третина опитаних впевнено визнала, що відмова репродуктивно здорових пар від народження дітей є «повністю виправданою», ще третина «скоріше погоджувалась» із цим. На повну неприйнятність такої поведінки вказали лише 8,6% опитаних. Студенти з кращим матеріальним становищем родини більшою мірою були схильні осуджувати добровільну бездітність. Лідером серед чинників небажання мати дітей став «пріоритет розвитку в професійній сфері», на другому місці опинилася «нелюбов до дітей», третє місце посіли психологічні чинники, а для чайлдфрі-групи «скрутне матеріальне становище», в порівнянні з іншими чинниками, мало менше значення, ніж «бажання більше часу займатися хобі». Студенти, які вказали, що вони є чайлдфрі, як правило, повідомляли, що для них «не існує жодного мотиву для народження дитини». Однак в цілому обстеження підтвердило цінність дітей у сім'ї, адже 55% дівчат і майже 40% юнаків вказали, що саме завдяки народженню дитини вони матимуть повноцінну сім'ю. Негативно і скоріше негативно сприймали аборти 44% опитаних студентів, позитивно і скоріше позитивно ставлення було в 33% респондентів, причому такі відповіді частіше обирали хлопці. Кожний п'ятий респондент не міг чітко визначитися щодо ставлення до абортів. Факт зачаття як початок нового життя розглядали лише біля 31% опитаних, що засвідчує недостатню біоетичну обізнаність населення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В Україні неможливо навести точні статистичні дані щодо кількості чайлдфрі-адептів, поперше, через те, що й досі не було проведено жодного масштабного

цілеспрямованого опитування з цієї проблеми, яке охоплювало б різні верстви і групи населення, по-друге, внаслідок того, що більшість українців, які свідомо відмовляються від народження дитини, поки що не ідентифікують себе повністю з чайлдфрі та не заявляють про це публічно. Втім, у другому десятиріччі ХХІ століття в нашій країні інтерес до цієї субкультури невпинно зростає, посилюються наміри з'ясувати чинники такої поведінки, що відбувається на тлі формування в суспільстві толерантного ставлення до будь-якої моделі дітородної поведінки. Проведення спеціальних цілеспрямованих досліджень сприятиме розробці ефективної молодіжної політики, спрямованої на подолання психологічних, соціальних та інших проблем, із якими стикається молодь, насамперед щодо планування сім'ї та реалізації репродуктивної функції, що має значення не лише в контексті покращення демографічної ситуації в країні загалом, але й, що вбачається не менш важливим, у відношенні самореалізації та самоактуалізації особистості, становлення її повноцінної зрілості.

Аннотація

Аксенова С. Ю., кандидат экономических наук, ведущий научный сотрудник Института демографии и социальных исследований имени М.В. Птухи НАН Украины, Киев, Украина. **Репродуктивные ориентации студентов г. Киева.**

Ключевые слова: студенты, молодежь, демография, репродуктивные ориентации, чайлдфри.

Постановка проблемы. Длительное отсутствие рождений среди населения определенной местности ставит под угрозу его существование. Для своевременного выявления тенденций, негативных для демографического развития общества, представляют интерес обследования различных групп населения.

Анализ последних исследований и публикаций. В формировании генеративности современных молодых людей образовались деформации, в частности, усиление чайлдфри-тенденций, что увеличивают риски для воспроизводства населения.

Формулировка цели статьи. Цель - исследовать репродуктивные (детородные) ориентации студентов г. Киева, установить доминирующие среди них взгляды на брак и его формы, выявить мотивы «за» и «против» рождения детей.

Изложение основного материала. Рандомизированная выборка исследования составила 316 человек студенческой молодежи обоих полов. Результаты показали, что треть опрошенных уверенно признала, что отказ репродуктивно здоровых пар от рождения детей является «полностью оправданной», еще треть «скорее соглашалась» с этим. На полную неприемлемость такого поведения указали лишь 8,6% опрошенных. Студенты с лучшим материальным положением семьи в большей степени были склонны осуждать добровольную бездетность. Лидером среди факторов нежелание иметь детей стал «приоритет развития в профессиональной сфере», на втором месте оказалась «нелюбовь к детям», третье место заняли психологические факторы, при этом для чайлдфри-группы «тяжелое материальное положение», по сравнению с другими факторами, оказалось менее значимым, чем «желание больше времени заниматься хобби». Студенты, которые указали, что они чайлдфри, как правило, сообщали, что для них «не существует ни одного повода для рождения ребенка». Однако в целом обследование подтвердило ценность детей в семье, ведь 55% девушек и почти 40% юношей указали, что именно благодаря рождению ребенка они будут иметь полноценную семью. Негативно и скорее негативно воспринимали аборты 44% опрошенных студентов, положительное и скорее положительное отношение было у 33%

респондентов, причем такие ответы чаще выбирали юноши. Каждый пятый респондент не мог четко определиться по отношению к абортам. Факт зачатия как начало новой жизни рассматривали лишь около 31% опрошенных, что свидетельствует о недостаточной биоэтической грамотности населения.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. В Украине невозможно привести точные статистические данные по количеству чайлдфри-адептов, во-первых, потому, что до сих пор не было проведено ни одного масштабного целенаправленного опроса по этой проблеме, которое охватывало бы различные слои и группы населения, во-вторых, вследствие того, что большинство украинцев, которые сознательно отказываются от рождения ребенка, пока не идентифицируют себя полностью с чайлдфри и не заявляют об этом публично. Впрочем, во втором десятилетии XXI века в нашей стране интерес к этой субкультуре постоянно растет, усиливаются намерения выяснить факторы такого поведения, что происходит на фоне формирования в обществе толерантного отношения к любой модели детородного поведения. Проведение специальных целенаправленных исследований будет способствовать разработке эффективной молодежной политики, направленной на преодоление психологических, социальных и других проблем, с которыми сталкивается молодежь, прежде всего по планированию семьи и реализации репродуктивной функции, имея значение не только в контексте улучшения демографической ситуации в стране в целом, но и, что представляется не менее важным, в отношении самореализации и самоактуализации личности, становления ее полноценной зрелости.

Annotation

Aksionova S. Yu., PhD of Economic Sciences, Leading Researcher, Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine. **Reproductive Orientations of Kyiv Students.**

Key words: students, youth, demography, reproductive orientations, childfree.

Formulation of the problem. Prolonged absence of births in the population of a certain area threatens its existence. Surveys of various groups of the population are used to identify trends that are negative for the demographic development of society in a timely manner.

Analysis of recent research and publications. Deformations have formed in the formation of the generativeness of modern young people, in particular the strengthening of child-free tendencies, which increase the risks for the reproduction of the population.

Formulation of the purpose of the article. The aim is to investigate the reproductive orientations of Kyiv students, to establish the dominant views on marriage and its forms, to identify the motives "for" and "against" the birth of children.

Presenting main material. The randomized sample was 316 students of both sexes. The results showed that a third of respondents confidently acknowledged that the refusal of reproductively healthy couples to have children was "completely justified", while another third "rather agreed" to it. Only 8.6% of respondents indicated the complete unacceptability of such behavior. Students with better financial status of the family were more likely to condemn voluntary childlessness. The leader among the factors of reluctance to have children was the "priority of development in the professional sphere", in second place was "dislike of children", the third place was taken by psychological factors, and for the childfree group "difficult financial situation" was less important than the desire for more time to pursue a hobby. Students who indicated that they were childfree generally reported that "there is no motive for them to have a child." However, in general, the survey confirmed the value of children in the family, as 55% of girls and almost 40% of boys indicated that it is thanks to the birth of a child that they will have a full-fledged family. 44% of

surveyed students perceived abortion negatively and rather negatively, 33% had a positive and rather positive attitude, and such answers were more often chosen by boys. One in five respondents could not clearly identify their attitudes toward abortion. The fact of conception as the beginning of a new life was considered only by about 31% of respondents, which indicates a lack of public awareness of bioethics.

Conclusions and prospects for further research. In Ukraine, it is impossible to provide accurate statistics on the number of child-free followers, firstly, because so far no large-scale targeted survey has been conducted on this issue, which would cover different segments and groups of the population, and secondly, due to that most Ukrainians who deliberately refuse to have a child do not yet fully identify with childfree and do not declare it publicly. However, in the second decade of the XXI century in our country the interest in this subculture is constantly growing, the intention to find out the factors of such behavior, which occurs against the background of the formation of a tolerant attitude to any model of reproductive behavior. Conducting special targeted research will contribute to the development of effective youth policy aimed at overcoming the psychological, social and other problems faced by young people, especially family planning and reproductive function, which is important not only in the context of improving the demographic situation in the country. but also, which is no less important, in relation to self-realization and self-actualization of the individual, the formation of its full maturity.

Ключові слова: студенти, молодь, демографія, репродуктивні орієнтації, чайлдфрі.

Постановка проблеми. Задоволення суспільної потреби в дітях є необхідною складовою забезпечення життєздатності - існування населення або його частини. Відсутність дітей не є «згубною» для окремої людини, але тривала відсутність народжень у населенні певної місцевості ставить під загрозу

його існування. Для своєчасного виявлення формування негативних для розвитку суспільства тенденцій, у нагоді стають обстеження різних груп населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У формуванні генеративності сучасних молодих людей утворилися деформації, що збільшують ризики для відтворення населення, адже не формується потреба «продовжувати себе у нових поколіннях» [1]. Посилення чайлдфрі–тенденції, на думку демографів [2], є «об’єктивною демографічною характеристикою нового століття, а свідома відмова від продовження роду – повноцінний фактор народжуваності, який здатен змінити як її кількісні характеристики, так і її структурні показники» [2]. В Україні сьогодні неможливо навести точні статистичні дані щодо кількості чайлдфрі-адептів, по-перше, через те, що й досі не було проведено жодного масштабного цілеспрямованого опитування з цієї проблеми, яке охоплювало б різні верстви і групи населення, по-друге, внаслідок того, що більшість українців, які свідомо відмовляються від народження дитини, поки що не ідентифікують себе повністю з чайлдфрі та не заявляють про це публічно. Втім, у другому десятиріччі XXI століття в нашій країні інтерес до цієї субкультури невпинно зростає, посилюються наміри з’ясувати чинники такої поведінки, що відбувається на тлі формування у суспільстві толерантного ставлення до будь-якої моделі дітородної поведінки.

Формулювання мети статті. Мета – дослідити репродуктивні (дітородні) орієнтації студентів м. Києва, встановити домінуючі серед них погляди на шлюб і його форми, виявити мотиви «за» та «проти» народження дітей.

Виклад основного матеріалу. На початку 2019 р. серед студентів вищих навчальних закладів м. Києва було проведене опитування (рандомізована вибірка склала 316 осіб студентської молоді обох статей) з метою встановити домінуючі серед них погляди і ставлення до шлюбу та його форм, дітородні

наміри, виявити думки стосовно основних мотивів і перешкод для народження дітей. Поряд із зазначеним, респондентам були поставлені запитання щодо їх прихильності до добровільної бездітності – чайлдфрі. Зокрема, з'ясувалося, чи вважають студенти виправданою свідому відмову репродуктивно здорових пар від народження дітей. Результати показали, що третина опитаних впевнено визнала, що відмова репродуктивно здорових пар від народження дітей є «повністю виправданою», ще третина «скоріше погоджувалась» із цим. На повну неприйнятність такої поведінки вказали 8,6% опитаних. Студенти з кращим матеріальним становищем родини більшою мірою були схильні осуджувати добровільну бездітність.

Важливою частиною кожного дослідження щодо дітородних орієнтацій є запитання про бажану кількість дітей у сім'ї. Зазвичай респондентів запитують: «Скільки всього дітей Ви хотіли б мати за наявності необхідних для цього умов?». Саме така постановка дозволяє висвітлити потребу у дітях на мікрорівні. Результати багатьох попередніх спеціальних соціально-демографічних обстежень, проведених в Україні в різні роки, демонструють, що найбільш популярною відповіддю є бажання мати двох дітей. Водночас, в останні роки молоді люди все більше інформують про плани обмежитися народженням однієї дитини, що, ймовірно, спричинене напруженою політичною ситуацією в нашій країні.

В обстеженні студентів м. Києва, близько 12% респондентів не змогли вказати, скільки би вони хотіли б мати дітей за наявності необхідних для цього умов (серед юнаків таких було значно більше, ніж серед дівчат), решта опитаних виявили доволі чіткі уявлення щодо репродуктивних планів на майбутнє. Безумовно, життєві обставини можуть змінити орієнтири, але важливо, що молоді люди свідомо підходять до питань планування сім'ї. Переважна більшість опитаних (41%) має бажання народити двох дітей, майже

19% хотіли би, за наявності всіх необхідних умов, народити трьох або більше дітей, а от 14% навіть за таких умов бажають обмежитися народженням лише однієї дитини. Кожний десятий респондент вказав, що «взагалі не планує мати дітей». Стільки ж повідомлень було про належність молодих людей до групи чайлдфрі, а кожна четверта респондентка зазначила, що вона знайома із прихильниками добровільної бездітності, що свідчить про поширеність цього явища серед української молоді.

Вивчення тих причин вести бездітний спосіб життя, які обговорювалися на форумах, в інтерв'ю, коментарях, популярній літературі, спонукало скласти перелік таких чинників, а респондентам - запропонувати вказати причини небажання мати дітей, які є актуальними безпосередньо для них, у випадку, коли сам/сама студент/студентка є чайлдфрі, або для їхніх знайомих/близьких людей, які є прихильниками чайлдфрі, або висловити думку щодо найбільш вірогідних причин,- причому, можна було відмітити декілька варіантів відповідей.

Найбільший науковий інтерес представляють відповіді студентів, які визнали себе чайлдфрі і, таким чином, вказали не гіпотетичні причини, а ті, що реально спонукають їх до вибору шляху бездітності. Лідером серед чинників небажання мати дітей став «пріоритет розвитку в професійній сфері»: на нього вказали дві третини опитаних прихильників чайлдфрі. На другому місці опинилася «нелюбов до дітей»: цю причину називав кожний другий прихильник чайлдфрі. Ця обставина, а також те, що третє місце посіли такі психологічні чинники, як «моторошно від однієї думки про вагітність, пологи, маленьких дітей» і «не відчуваю, що буду хорошим батьком/матір'ю» (45% студентів, які вказали, що вони чайлдфрі, відмітили кожний із цих чинників) підтверджують, що в формуванні генеративності сучасних молодих людей утворилися деформації, які збільшують ризики для відтворення населення, адже не

формується потреба «продовжувати себе в нових поколіннях» [1]. Посилення чайлдфрі–тенденції, на думку демографів, є «об’єктивною демографічною характеристикою нового століття, а свідома відмова від продовження роду – повноцінний фактор впливу на народжуваність, який здатен змінити як її кількісні характеристики, так і її структурні показники» [2].

Результати проведеного нами обстеження студентів м Києва показали, що для чайлдфрі-групи «скрутне матеріальне становище», в порівнянні з іншими чинниками, має менше значення, на протилежність тому, що приписують у суспільстві тим, хто не хоче мати дітей (рис.1). Натомість «бажання більше часу займатися хобі» для цих студентів є важливішим, ніж у сприйнятті більшості молодих людей, які висловили свою думку з цього питання.

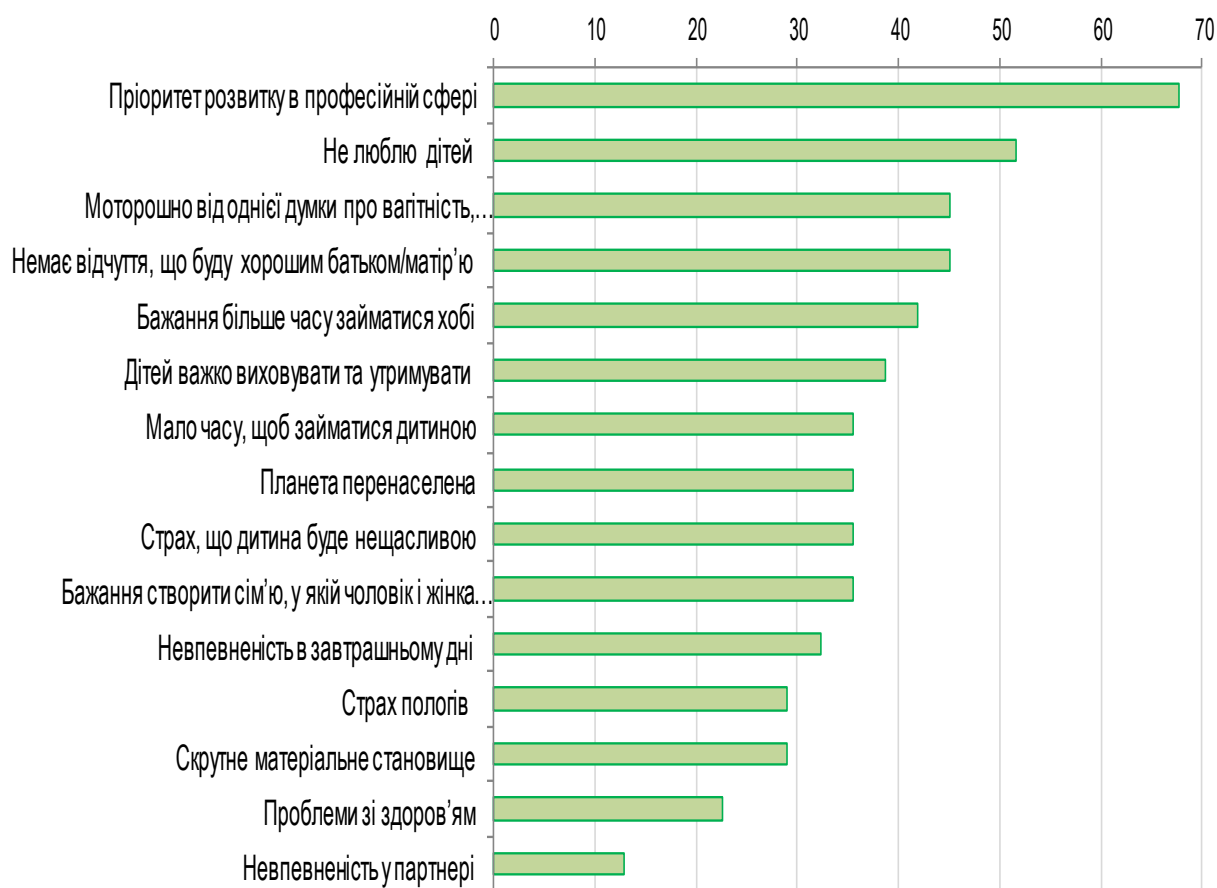

Рис. 1. Розподіл відповідей за причинами небажання мати дітей у респондентів, які вказали, що вони є чайлдфрі, %, обстеження «Студенти Києва, 2019»

Студенти, які вказали, що вони є чайлдфрі, як правило, повідомляли, що для них «не існує жодного мотиву для народження дитини». Інші респонденти здебільшого називали декілька значимих особисто для них мотивів народження дитини. Чітко простежуються різні гендерні підходи до мотивації. Зокрема, у дівчат на першому місці опинився такий мотив як «любов до дітей і можливість дарувати цю любов, піклуватися, виховувати» – на нього вказували кожні дві з трьох студенток, тоді як серед хлопців – кожний другий, і цей мотив був у них на другому місці за частотою вибору. Для юнаків найважливішим виявився мотив «продовження роду» – 64,5% опитаних хлопців відмітили цей варіант відповіді, тоді як дівчата його називали вдвічі рідше. Серед мотивів народити дитину, для дівчат було дуже важливо «мати від коханої людини дитину та виховувати її разом». Хоча для юнаків цей мотив також має велике значення, частота його повідомлень була у півтора рази нижчою, ніж у дівчат. У цілому, обстеження підтвердило цінність дітей у сім'ї, адже 55% дівчат і майже 40% юнаків вказали, що саме завдяки народженню дитини вони матимуть повноцінну сім'ю. «Бажання відіграти свою роль у процесі еволюції» у хлопців було суттєво сильнішим, ніж у дівчат (відповідно 25,% і 18% вказали цей мотив).

Найменш популярними варіантами відповідей виявилися «грошова допомога» і «суспільний тиск, багато хто вважає, що так треба, мої батьки хочуть онуків», що ще раз засвідчує, що допомога має значення лише як підтримка сім'ї у фінансово складний період, а не стимулювання народжень.

Молоді люди мало сподіваються на те, що народження дитини/дітей допоможе «уникнути самотності», але кожний п'ятий опитаний очікує, що діти будуть спроможні «підтримати їх у майбутньому та в старості». Цілком зрозумілою і логічною є невелика частка повідомлень, у яких значимим мотивом народження дитини назване бажання «втілити в дітях свої життєві цілі,

які не вдалося реалізувати у власному житті», адже перед студентами відкривається багато перспектив і вони, по суті, знаходяться лише на порозі власного життя.

Поглибити пізнання репродуктивних орієнтацій студентів дозволяють відповіді щодо їх ставлення до абортів. Негативно і скоріше негативно сприймали аборти 44% опитаних студентів, причому серед дівчат частка тих, хто однозначно негативно ставився до абортів, суттєво перевищувала аналогічну частку серед юнаків (відповідно 27% і 17%); позитивне і скоріше позитивне ставлення було в 33% респондентів, причому такі відповіді частіше обирали хлопці. Кожний п'ятий респондент не міг чітко визначитися щодо ставлення до абортів.

Наведений розподіл відповідей щодо ставлення до абортів стає більше зрозумілим при розгляді думок стосовно того, «коли починається життя людини», адже 40% респондентів були переконані, що воно починається лише з моменту народження. Майже 22% вважали, що життя дитини починається з серцебиття, 3% – з початку рухової активності. Факт зачаття як початок нового життя розглядали лише біля 31% опитаних.

В Україні неможливо навести точні статистичні дані щодо кількості чайлдфрі-адептів, по-перше, через те, що й досі не було проведено жодного масштабного цілеспрямованого опитування з цієї проблеми, яке охоплювало б різні верстви і групи населення, по-друге, внаслідок того, що більшість українців, які свідомо відмовляються від народження дитини, поки що не ідентифікують себе повністю з чайлдфрі та не заявляють про це публічно. Втім, у другому десятиріччі XXI століття в нашій країні інтерес до цієї субкультури невпинно зростає, посилюються наміри з'ясувати чинники такої поведінки, що відбувається на тлі формування в суспільстві толерантного ставлення до будь-якої моделі дітородної поведінки. Проведення спеціальних цілеспрямованих

досліджень сприятиме розробці ефективної молодіжної політики, спрямованої на подолання психологічних, соціальних та інших проблем, із якими стикається молодь, насамперед щодо планування сім'ї та реалізації репродуктивної функції, що має значення не лише в контексті покращення демографічної ситуації в країні загалом, але й, що вбачається не менш важливим, у відношенні самореалізації та самоактуалізації особистості, становлення її повноцінної зрілості.

Список використаних джерел

1. Еріксон Е. Ідентичність: юність і криза / Е. Еріксон.- М.: Флінт, 2006.— С. 149.
2. Русанова Н. Є. Нові тенденції народжуваності в Росії / Н. Є. Русанова // Народонаселення, 2003.- № 3. – с 152.

References

1. Erickson, E. (2006), “*Identichnost': yunost' i krizis*”, [Identity: youth and crisis], Flint, Moscow, Ru.
2. Rusanova, N. E. (2003), “New fertility trends in Russia”, *Narodonaseleniye*, vol. 3, p. 152.